

*B*otostroj vyšel v roce 1933. Už před vyjitím knihy navštívil nakladatele ředitel firmy Baťa. Tak důkladný špiclovský aparát měl Baťa. Hned po vyjití knihy přijel do Prahy Baťův redaktor Čekota a sdělil, že kniha se dotýká cti Tomáše Bati, Jana a ostatních, kteří podali žalobu. Na autora a nakladatele Jandu podán návrh na stíhání. Jako důkaz, že v knize se vskutku jedná o Batu, předložena zpráva Poledního listu ze dne 25. října 1933, kde se konstatuje, že v nakladatelství Sfinx vyšla kniha Botostroj, která je kritikou Baťových závodů a jejich šéfa. Je příznačné, že k této špičkové službě se propůjčil právě tento fašistický list.

Knihla byla zabavena, a to bez předběžného soudního projednání. Prostě kniha zabavena být musela, protože si to přál pan Baťa. Krajský trestní soud v Praze prostě návrhu na zabavení neprodleně vyhověl a kniha zmizela, a na návrh členů rodiny Baťa dal se v pohyb celý policejní a četnický aparát v Československu. Dvě stě osmnáct četnických stanic provádělo prohlídky téměř u všech knihkupců v republice a podávalo o tom zprávy Krajskému soudu trestnímu v Praze. Uvádíme-li, že pro pouhou urážku na cti se pohнул takovýto způsobem celý státní aparát a ztrácel tím potřebný čas k jiným důležitějším věcem, je jasné, jak privilegované postavení měl Baťa tehdy v Československu. Dnes ovšem zrádce, vyhoštěný z USA, dokonce i z Brazílie, figurující za války na prvním místě černé listiny spojenců, Hitlerův spřeženec, který, jak jsme se dočetli, zakazoval jakoukoliv účast svým zahraničním zaměstnancům na našem národním odboji. V Cambridge byla zaměstnancům firmy dokonce zakázána účast na projevu presidenta Beneše. Ani haléře nedal na náš odboj. A takovým lidem doslova patřila naše prvá republika.

Autorovi Botostroje bylo pochopitelně vyhrožováno zničením. Provedena policejní prohlídka u firmy Nehera, kde byl autor zaměstnán. Od firmy byl ihned vyhozen. Z kanceláře odveden za policejního doprovodu do svého prostějovského bytu. Bylo hledáno v postelích, skříních, byly prohlédnuty autorovy kapsy, korespondence atd. Třetí dvouhodinová prohlídka byla o několik dní později v autorově bytě ve Valašském Meziříčí, kde měl rodinu. Čtvrtá prohlídka byla u au-

torova otce dr. J. Turka v Hodslavicích. Obě poslední prohlídky konány v noci mezi desátou a dvanáctou hodinou. Jistě jen pro efekt. Prohlídek se účastnilo vždy nejméně pět osob, v každém případě četníci, strážníci, Bafovi tajní ze Zlína, a v Hodslavicích přivedli peníze, co vaří, nemá-li návštěv, a jaké, nechodí-li k němu někdo v noci, kam sám chodí, kolik má peněz ve spořitelně, ve které, jakou dostává korespondenci, dostává-li balíky. Snad hledali důkaz, že autor je komunista, nebo ve službách konkurence, nejspíš však, aby zstrašovali. Pochopitelně, že pátrali také po korespondenci autorově s nakladatelem.

Autor se obrátil na četnické velitelství ve Valašském Meziříčí a žádal vysvětlení, jak je možné, že si Baťa prostě dělá, co se mu zlíbí. Kdo dává svolení k takovým prohlídkám a upozornil na další možné přehmaty. Také zdůraznil, že se necítí dost bezpečným proti případným dalším akcím Jana Bati. Jediná odpověď velitele na vše bylo pokrčení rameny, to že je těžká věc, a pokud se týká rozkazů, ty dostávají shora.

Botostroje se po Baťově zásahu zastala veškerá kritika, ušlo se ho několik časopisů, kniha vesměs hodnocena jako dílo literární a nikoliv jako pamflet, jak by si to přál pan Baťa. (O tisku podrobněji ve zvláštní kapitole.) Zlín pochopitelně nazahálel a zakročil i zde, a to velmi účinně. Všem časopisům, které se Botostroje zastaly, vzal inserci. Jako, ku příkladu i Právu lidu, ve kterém se Botostroje zastal A. M. Piša. Týž měl potom z toho nesnáze u firmy, neboť jen ztrátou vánoční inserce utrpěly noviny na 40.000 Kč škody. Tak umlčel pan Baťa rázem všechny nepohodlné kritiky. Až ovšem na komunistický tisk, kde, jak autor sám říká, jediné ještě nacházel útočiště. Pokořeným novinám si pan Baťa pochopitelně pospišil dát znovu bakšíš inserce. Výhrušný dopis tehdy dostal i Josef Hora za článek, kterým se zastal Botostroje v Činu. Přímou mu v dopise poukazovali na opatření, která tehdy podnikli proti A. M. Pišovi. Takovými zbraněmi umlčovali kdejaký hlas svobodné kritiky. — Tak vypadala tedy ta naše svoboda za prvé naší republiky, kterou dnes farizejsky oplakávají někteří nepřátelé té naší mladé lidové demokracie.

Baťa ovšem neotálel a jako člověk, který má peněz, kolik jen se mu zachce, zahájil zešíroka celou kulturní kampaň. Pozval si v roce 1936 do Zlína 160 českých spisovatelů a vyzval je, jak tehdy doslova napsal o tom Pavel Eisner: „Stalo se v Máchově roce 1936, že Jan A. Baťa pozval do Zlína stošedesát lidí, kteří používají pera, neboli — jak se vyjádřily noviny ve zkráceném řízení pojmenova-

cím — stošedesát spisovatelů a vyžal je: Spisovatelé českého venčí, vylmďte se pesimismu. Vypracujte hlady životní. Je třeba duchovní převýchovy... Jan Baťa také poradil literární formu, jakou zmocí tento úkol. Spisovatelé si mají vzít za vzor americké short stories, krátké povídky kypící líčením úspěšných charakterů, vitzitel práce, úspěšných dobrodružství. Ve výzvě Jana Baty je obtaženo přání, aby sluzík, jenž dosud zpíval špatně, nadále zpíval chvalitebněji. Jan Baťa někdo je, výzva z jeho list je něco, čím se třeba zabývat. Baťův odkaz na americké short stories je přehmat, ty jsou totiž smetí a nemohou být vzorem pro uměleckou tvorbu. Ale tento „soux pas“ neubírá Baťově výzvě na důsažnosti; vždyť ta výzva obrací zřetel k některým zákoním, jak se mi zdá, neměnným, jimiž se dosud řídilo vše, čemu říkáme umění. Věc divná dost: někdo tak okázale položí prst na základní problematiku básnické tvorby, a nikdo mu neodpoví. Až na jedinou výjimku. V obtydeníku *Čin*, kde Baťův požadavek kategoricky odmítl a zdůraznil, že pesimismus tehdejší naší tvorby je dán zoufalým stavem našeho společenského řádu. Zlín je místem činu, píše autor článku dále, a má tedy plné právo se ptát, proč básnická tvorba nepropaguje zlínskou činnost zdatnost — a proč naopak bylo třeba zakročit opatřením inhibujícím, jakmile se našel člověk, jenž vtělil Zlín do svého románu. Na zlínskou otázku, proč básníci nepřítakávají zdatné životní činnosti zlínské, lze projevít jen snahu, aby se na básníky nestřílelo: oni takové kousky skutečné zahrát nedovedou, není jim to dáno...”

Baťa nezahálí. Zakládá školu umění. Baťa ustavuje literární ceny, pořádá soutěže. Baťa zřizuje nakladatelství. Je pln zájmu o kulturu, umění výtvarné, vědu. On, který měl pro to jen posměšek polhrdání, který se malířům a básníkům do té doby jen posmíval. Prostě Baťa je na číhané a snaží se koupit si lidi i této kumštýřské branže.

Mezitím probíhá soudní řízení o Botostroj. Zástupce soukromých žalobců je toho názoru, že za umělecké dílo sotva může být považována kniha, která obsahuje slova jako — „svinstvo, prasečina, blbec, idiot, zadnice”. — Obhájce knihy připomíná Haškova Švejka, a když není ani Švejk uznán za umělecké dílo, předčítá jim několik ieště drastičtějších míst ze samotné bible. Soud je ostatně toho názoru, že i dílo umělecké může být urážlivé.

Současně, aby zastrašil, dal Jan Baťa příkaz koupit banku, se kterou byl nakladatel v obchodním spojení. Nedošlo k tomu, zvlášt když Janda upustil od vydání druhé knihy T. Svatopluka Andělů úspěchu. Autorovi vytkováno, dostával anonymní dopisy, v jednom z nich napsáno, že paní Marie Baťová nikdy nedovolí, aby vyšel

druhý autorův román, právě *Andělé úspěchu*. Záhadné osoby varovaly T. Svatopluka, že Baťa je velmoc a že ho může i zničit. Baťa chtěl tak patrně vytlouct bezvýhradnou kapitulaci autorovu. Dokonce mu dva kantoři přišli nendpadně nabídnout milion korun, upustí-li od obou svých románů, tedy i *Andělů úspěchu*, ve kterých tušili už tehdy odvetu za umlčený *Botostroj*. Oba učitelé byli z Válašského Meziříčí. Prohlásili, že jdou z vlastní iniciativy, že mají strach o autora, aby ho Baťa nezničil, a že slyšeli, že Baťa by byl ochoten dát i milion. Byl v tom celý plán, Baťa chtěl prostě tímto způsobem autora zstudit a udělat z něho vyděrače. A vyjednávači tito měli, jak bylo později zjištěno, v případě úspěchu slíbeno okamžité povýšení. Učitelé slíbil Baťa, že bude ředitelem, a řediteli slíbil inspektorát. K jednání tehdy přivezli i autora otce, aby tak patrně spíš dosáhli cíle. K povolnosti autorové měla patrně přispěti i varovná historka o tom, jak on, ředitel, když byl ještě mlád, také bojoval proti jedné mocné partaji a jak potom jednou, když se napil vína v hostinci, byl stižen krutými bolestmi. Víno prý bylo otráveno. A tak potom toho bojování nechal a dnes má pokoj. I tím chtěl autora přitisknout ke zdi, zastrašit. Autor, když jim řekl své mínění, vstal a chtěl odejít (bylo to ve Val. Meziříčí v kavárně), vtom však se otevřely dveře do vedlejší místnosti a tam pěkně už čekala paní Marie L. Baťová, Cekota, Baťův redaktor a celá řada jiných veličin.

Sám *Botostroj*, jak tvrdili i zaměstnanci firmy Baťa, měl značnou odezvu i v samých závodech. Tak se leccos v továrně změnilo k lepšímu, alespoň navenek. Začali prý být po *Botostroji* opatrnější. Ale jen opatrnější, nic víc. Z autora ovšem ve svém časopise udělali člověka, který má pathologické záliby ve sprostých výrazech a přizemních pudech. Při tom ovšem si byli i oni vědomi určité hodnoty knihy. Tak sám tchán Jana Bati prohlásil, že je to obratně napsáno, zvlášť prý partie o alkoholu je výborná. A Cekota, pravá ruka Baťova, zas doslova řekl: „My už mu to jeho umělecké srdce přejedeme, že se mu nadosmrti odnechce psát knihy. Kdybychom povolili jednu takovou knihu, to bychom jich tu měli hned deset.“ Hned deseti se báli! Tak čisté bylo to jejich svědomí.

Pochopitelně, že autor *Botostroje* jako malíř nenašel práci, protože ho nikdo z obav před Baťou, nechtěl přijmout. A pokud tu a tam maloval pro různé firmy, nesměl mít na svých pracích svou značku.

Veškerá obhajoba *Botostroje* byla marná, a to i přes všechna rozdílná fakta v knize a ve Zlíně. Tak přece neměl Zlín 100.000 obyvatel, neprojižděly jím expresy, Baťa měl jednoho syna, šéf Boto-

stroje dva... Baťovi svědkové mluvili o parku Štěpána Haupta, sotva kdo u soudu staral, protože zde byl tlak shora. Věc byla jasná, nakonec nucen vzdát se knihy. Nebylo prostředků na spor tak ná- Jandy 3.000 K. Za úpravu knihy bylo autorovi strženo 800 K. Proces stál autora 25.000 K, nehledě ke ztrátě místa a znemožnění hem dr. Ivanem Sekaninou, který autora zastupoval, zachránit knihu zejména tím, že celý Botostroj nechali číst při přelíčení. Takto zve- handrkováním. Nenašel se však nakladatel, který by měl tolik odva- peníze, přišel Mnichov a válka.

Až tedy konečně dnes, v těchto dnech se dostává autorovi za- dosti učinění, Botostroj vychází v druhém vydání a Národní správa zlínských podniků vrátila T. Svatoplukovi zbytek knih, které před lety Baťa zavlékl do Zlína, aby je zničil. Nezničil je. Jako nezničil a nezničí žádnými svými protesty z Argentiny naši novou, již lidovou republiku a svobodu. Je konec všem těm jeho intrikám. Zlín už pra- cuje bez něho a bez nich, bez Baťů, a jak je vidět úspěšně. Je to opět jeden takový hřeb do rakve toho starého světa, kdy prostě ten, kdo měl peníze, mohl všechno, i zašlápnout a zničit. K. M.

JAK VYPADAL A VYPADÁ ZÁKON O OCHRANĚ CTI, PODLE KTERÉHO TO BAŤA VYHRÁL.

Urdžka.

§ 1. Kdo někomu nadávkou, zlým nakládáním, vyhrůžkou zlého nakládání, vydáváním v posměch nebo jinak na cti ublíží, bude soudem potrestán, není-li čin přísněji trestný, pro přestupek vězením od tří dnů do tří měsíců nebo peněžitým trestem od 50 Kč do 5.000 Kč, a byl-li čin spáchán obsahem tiskopisu, pro přečin vězením od osmi dnů do šesti měsíců nebo peněžitým trestem od 100 Kč do 10.000 Kč.

Pomluva.

§ 2. Kdo někomu na cti ublíží tím, že před třetí osobou o něm jakýmkoliv způsobem uvede nebo dále sdělí skutečnost, která by jej mohla vydati v opovržení nebo snížit v obecném mínění, bude soudem potrestán, není-li čin přísněji trestný, pro přestupek vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců, a byl-li čin spáchán obsahem tiskopisu, pro přečin vězením od tří měsíců do jednoho roku.

Utrhání na cti.

§ 3. 1. Věděl-li ten, kdo někoho pomluvil (§ 2), že skutečnost, kterou uvedl nebo dále sdělil, je nepravdivá, bude soudem potrestán, nejde-li o čin přísněji trestný, pro přestupek vězením od jednoho do šesti měsíců, a byl-li čin spáchán obsahem tiskopisu, pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do jednoho roku.

2. Jestliže vinník utrhal někomu na cti podle promyšleného plánu s úmyslem, aby rozvrátil rodinný život nebo člena jeho rodiny, neb aby zničil hmotnou existenci takové osoby, bude potrestán tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců, a byl-li čin spáchán obsahem tiskopisu, tuhým vězením od šesti měsíců do jednoho roku.

Důvody vylučující trestnost.

§ 6. Čin uvedený pod § 1 a 2 není trestný, byla-li jím plněna právní povinnost nebo vykonáváno právo a meze tohoto oprávnění nebyly překročeny, nebo nebyly-li překročeny meze věcného posuzování vědeckého, uměleckého nebo podobného výkonu.

Čin není trestný též, jestliže se dokáže, že uvedené nebo sdělené skutečnosti jsou pravdivé — důkaz pravdy.

Jestliže se dokáží alespoň takové okolnosti, pro které uvedené nebo sdělené skutečnosti mohly býti pokládány za pravdivé — důkaz omluvitelného omylu.

Čin, spáchaný obsahem rískopisu, rozšiřovaného spisu, ve shromáždění nebo před zástupem, je jen tehdy beztrestný z důvodu uvedeného v předešlém odstavci, je-li uvádění nebo sdělování skutečnosti, o jaké jde, ve veřejném zájmu nebo bylo-li ho potřeba k obhájení oprávněného důležitého zájmu soukromého.

Veřejným zájmem se rozumí zejména zájem, který má společnost nebo její jednotlivé složky na uspořádání věcí veřejných a sociálních, na zachování zákonů a na odstranění zlořádů z veřejné správy a z veřejného života vůbec.

Je-li tu některý důvod vylučující trestnost, není trestná ani osoba odpovědná za zanedbání povinné péče při vydání rískopisu, jehož obsahem byl trestný čin spáchaný...

Tento šestý paragraf byl opět autorova naděje. Ovšem lichá. Soud prostě trval na tom, že *meze věcného posuzování uměleckého překročeny byly*. Čili jinými slovy, že i dílo sebeumělečtější a sebesociálnětější může současně být i urážlivé a dotýkat se vážně cti — speciálně ovšem těch soukromých osob, které tu svou i lecjakou čest dovedou podepřít váhou svých milionů.

ROZKAZ O DOMOVNÍ PROHLÍDCE.

V trestní věci Marie Batové a Jana A. Bati, soukromých žalobců, proti Svatopluku Turkovi a Boh. Jandovi, pro přečin proti cti, nařizuje se podle § 139 tr. ř.

domovní prohlídka

v místnostech a příslušenství Svatopluka *Turka*, malíře v Prostějově.

Důvody :

Proti Svatopluku Turkovi a spol. zavedeno bylo přípravné vyšetřování pro přečin proti cti, pro obsah knihy s titulem „Botostroj“, vytištěné knih-

tiskárnou Jiřího Jelena na Mělníce, jejíž autorem jest Svatopluk Turek, t. č. malíř u firmy Nehera v Prostějově.

Ježto jest důvodné podezření, že se v uvedených místnostech nalézají rukopis označené knihy a korespondence, vedená s nakladatelem B. Jandou a s tiskařem Jiřím Jelenem, jichž prohlédnutí může býti důležité pro toto vyšetřování, byla nařízena ve smyslu § 139 tr. ř. domovní prohlídka.

Od předchozího výsledku obviněného bylo upuštěno, ježto jest nebezpečí v prodlení.

Krajský soud trestní v Praze, odd. XIX.

dne 3. listopadu 1933.

JAK VYPADALA ŽALOBA JANA BATI A SPOL.

Žalobě předcházela zpráva Poledního listu, že „Botostroj je kritikou Baťových závodů a jejich šéfa.“ Tuto zprávu potřebovali jako právní podklad k podání žaloby a obstavení knihy. Jistě je příznačné, že se k této službě propůjčil právě Polední list. Zpráva otištěna 25. října 1933 — téhož dne, kdy kniha vyšla!

Žalovali: Jan Baťa, Marie Baťová, Dr R. Gerbec, závodní lékař firmy, tchán Jana Baty a Marie Leopoldová Baťová.

V žalobě se píše:

Spis Botostroj obsahuje vyličení osob a příběhů v závodech firmy Baťa a. s. ve Zlíně, a celkové vyličení ohromného závodu na výrobu obuvi, umístěného v Československé republice, jak se výslovně v doprovodu ke knize uvádí, nezůstává pochybnosti, že Botostroj jest totožný se závody Baťovými.

Vyličení celého závodu, ale také jednotlivosti nenechaly nikoho ze čtenářů v pochybnostech, že závod Botostroj je identický se závodem firmy Baťa a. s. ve Zlíně a že osoby, které tam vystupují, nejsou osobami smyšlenými, nýbrž skutečnými.

Hned po vydání knihy bylo stejné stanovisko zaujato také ve zprávě Poledního listu ze dne 25. X. 1933, kde se konstatuje, že ve Sphinx vyšla kniha Botostroj, která je kritikou Baťových závodů a jejich šéfa.

DŮKAZ: Výtisk Poledního listu ze dne 25. X. 1933 přiložený u trestního spisu č. j. Tk XIX 11732/33 a svědci: Bohumil Siegl, knihkupec ve Zlíně, Svetozar Úlehla, knikupec ve Zlíně, Bohumil Kristl, úředník ve Zlíně, Ant. Čekota, redaktor ve Zlíně, Rud. Vaňhara, redaktor ve Zlíně.

Jan Baťa uvádí:

Já Jan Baťa žaluji proto, že obsahem, vydáním a rozšiřováním knihy *Botostroj* bylo ublíženo na cti mně osobně. Obsah knihy *Botostroj* zakládá, jak bude níže doličeno, skutkovou povahu přečinu urážky podle § 1, pomluvy podle § 2 a utrhaní na cti podle § 3 zákona z 28. VIII. 1933 čís. 108 sb. z. a n.

Z obsahu knihy *Botostroj* je zjevno, že závod označený v knize jako *Botostroj*, jest identický se závody Baťovými ve Zlíně, a že osobnosti v něm líčené jsou skutečné osobnosti, činné v závodě firmy Baťa a. s. Autor uvádí v knize celou řadu zařízení a zřízení, která jsou pro závody firmy Baťa a. s. typická a z nichž každý čtenář nezbytně zjišťuje a poznává, že pod označením *Botostroj* jde ve skutečnosti o Baťovy závody. Autor se zmiňuje o červených budovách, o konvoyoru, pásu, mistrech, nadmistrech, správčích v dílně 4867, červených světlech, bombardovacích sekačkách (str. 9); o dílně 3363, osobním oddělení, zákazu pití lihovin (str. 10); osobním odd. (str. 15); mladých mužích, osobním odd. (str. 23); o standartních sálech, standartních lampách, standartních oknech, sloupech, šest a šest — obuvnické škole, nadmistrech (str. 27); o siréně (str. 28); o přijímací kanceláři, bráně (str. 28-29); o závodní jídelně (str. 30); o tom, že den má tolik a tolik vteřin (str. 34); o výtahu čtyřposch. pensionátu (str. 35) o kontrol. knížce, umývárně, plánu, předpokladu (str. 36); o tom, že zedník je redaktorem (str. 38); o autokaru v hlavních třídách *Botostroje* (str. 40), o pásu (str. 42); o vychovatelích, standartní 4poschodové budově, pensionátech žen, pensionátech u lesa (str. 50)... atd. (Označení stran odpovídá původnímu vydání *Botostroje*.)

Já Jan Baťa jsem jako syn šéfův Jakub líčen s divokou hřívou, rozcuchanou, tvrdou, hlavou, ramenáč-sportovec (str. 39) vkládá se mi do úst mé skutečné heslo: Hurá do práce (str. 11). Jsem líčen o hlavu vyšší, než ostatní (str. 284). Opakuje se mé heslo: Hurá do práce a nedat se (str. 283). Jsem líčen jako člověk jak hora, tlapy, záda, mohutnost medvěda (str. 267). Uvádí se o synu Jakubovi, že po odletu šéfové převzal vedení závodu, což připadá jedině na mne, poněvadž tomu tak skutečně bylo.

Jsem nyní šéfem závodu Baťa a. s....

M. T. Baťová formulovala své podání takto:

Šéfovi, t. j. Tomáši Baťovi vkládají se do úst výroky, kterými autor připisuje Tomáši Baťovi opovržlivé smýšlení o jeho vlastních spolupracovnících, soustavně hrubé zacházení s nimi, cynickou bezohlednost jak s hlediska člověka, tak zejména s hlediska zaměstnavatele, hrubé a bezcitné zacházení se členy vlastní rodiny, vykořisťovatelství zaměstnanců, teror nad nimi, takže čtenář má představu o Tomáši Baťovi jako muži bezcitném, který nejen oslo-

ruje, nýbrž považuje své spolupracovníky za zvířata, ba pod úrovní zvířat, za prosté roboty. Autor vědomě zamlčuje skutečné rysy lidské osobnosti Tomáše Bati...

M. Leopoldová Baťová sestavila obdobně:

Obviněnému Svatopluku Turkovi, jenž v závodech fy Baťa byl mnoho let zaměstnán, bylo dobře známo, tak jak je to vůbec všeobecně známo, že jsem činná v oddělení pro sociální péči v těchto závodech. Nehledě k tomu, že už ze způsobu líčení museli čtenáři na první dojem býti přesvědčeni, že jsem v knize popisována, míněna a líčena já. Pisatel mě na str. 96. sám výslovně jmenuje: správce oddělení pro sociální péči. Také vyzdvihuje onu rovněž všeobecně známou skutečnost, že se oblékám výhradně do tmavého šatu, neboť na str. 96 praví: ...nosila jsem jen černý šat.

Inkriminuji a cítím se uražena na cti obsahem jmenované knihy Botostroj, zejména v místech na str. 95—100, kde jsem líčena, jako osoba falešná, neupřímná a pokrytecká. Obzvláště se cítím uražena těmito výroky:

Na str. 96 ...Správce oddělení pro sociální péči. Přizviskem Jezulátko. Na str. 98. dole: Škoda, hovoří nyní Jezulátko. Koza. Na str. 99: hovoří koza, je již podrážděna, ale ještě a ještě vše přemáhá sladkým úsměvem, maluje si ho násilím okolo úst. Na str. 100: a kozu? Tu zavít do chlívků...

Dále se uvádí:

Hlavní osobností autorova líčení, okolo níž se vine celá nit románového děje, jest šéf závodu Botostroj. Již označení „šéf“ jest pro závody Baťovy typické, neboť v jiných továrnách jest vlastník označován jako továrník, prezident správní rady a pod. Líčení osobnosti tohoto šéfa jest shodno s charakteristickými rysy Tomáše Bati. Autor zdůrazňuje zálibu šéfa v peru a bločku (str. 14); zmiňuje se o nařízení vyasfaltování horního náměstí, rozvezení strážníků pod parkem, zbourání starých kuchyní, zhotovení modelu přehrady (str. 17). Klade sídlo šéfovo do vily s parkem, zmiňuje se o jždě šéfové do Berlína (str. 20) líčí šéfa s bločkem na volantě, popisuje jej s vysedlou bradou, orlím nosem a vysedlou licí kostí (str. 34); uvádí zvyk Tomáše Bati kráčet v čele, osobně řídit vůz (str. 45); zmiňuje se o automatu-pásu, o řešeni prodeje exportem, o objíždění zahraničních měst, o budování obrovských obchodních domů v celé Evropě a o tom, že se učí italsky a anglicky atd.

Žaloba má přes dvacet stran

Základní místa z Botostroje, která Baťa a spol. žalovali, byla sestavena v žalobě takto:

Str. 260. A to myslíte, že taková zdechlina vám namaluje smích, radost — sllu — zdraví? Co? Nesmysly, netrapte ho. Pošlete ho už jednou k čertu i s tím jeho uměním... Hledejte chlapa malíře, který má krev v sobě a ne syrovátku. Jak, prosím vás k tomu přijde takový chudáček, taková utahaná potvora, zlá, špatná, aby se mu štětečky radovaly, když ho píchá v kříži. Jděte s tím k čertu...

Str. 269. Prásk telefonem. Teď to dostaly úřady. Úředníci, usmrkaní, taková bída, svoloň, chamrať. Žebráci. Páni — úředníci. Ale jací páni? Panstvo. Sotva, že se oblíknou. Žebrota. Těm se tak jednou dostat na kobyliku. Lenoši.

Str. 273. Jakub se tu rozvaluje za volantem, řve... Hergot, ať se to třese. Řežte do toho. Ať jedou po zadnici.

Str. 281. Naproti tomu: vyhrát to jakkoliv, je heslo Botostroje. A třebaš lži, jakkoliv, ale probít se, zvítězit, dostat se kupředu, prorazit frontu, prolomit hráze veřejného mínění, zničit protivníka, zesměšnit, ubít, co není Botostroj a co je proti němu. Udusit. Uškrtit. A hlavou do záchodu. Naše práce slouží lidstvu, jdeme za pravdou, jsme pravda a kdo je jiného názoru, než my, dostane po tlamě...

Žaloba tvrdí, že tendenci knihy je utrhati na cti soukromému žalobci, aby hmotná existence soukromých žalobců byla zničena (znamená to, že by malíř plakátů mohl zničit největší průmyslový podnik ve střední Evropě!). Žaloba uvádí, že kniha sleduje cíle destruktivní, a že její styl a obraty nezdají se býti lidské duši prospěšnými a konečně, že byla napsána za účelem výdělečným, těžíc z populárního jména Baťova (které není, mimochodem řečeno, v textu celé knihy uvedeno ani jednou).

Jako svědky těchto svých skutečností Baťa uvedl: E. Součka, presidenta kraj. soudu, Dr. Klennera, okres. soudce, Dr. Vavrušu, faráře, Ing. H. Vavrečku, vyslance, J. Brunu, předsedu tak zvaného závodního výboru, Dr. M. Rašína, advokáta, doc. Dr. V. Verunáče atd.

UKÁZKA PŘELÍČENÍ (ZÁPIS).

Krajský soud trestní v Praze, 22. VI. 1937.

Soukromí žalobci (Baťa a spol.) trvají na stanovisku, že celým obsahem se cítí dotčeni na své cti, tedy nejen žalovanými místy. Obhajoba proto trvá na čtení nejen míst inkrimovaných, ale na čtení celého obsahu knihy.

Nato po tajné poradě prohlásil předseda

usnesení

že o aktivní legitimace připuštěn je důkaz soukromých žalobců výsledkem svědků při tomto řízení již slyšených.

Dále se připouští důkaz čtením reklamní noticky a pásky na knize, konečně se připouští důkaz čtením celého obsahu knihy Botostroj.

Načež zástupce soukromých žalobců navrhuje, aby z důvodů mravnost-líčení, a tento svůj návrh odůvodňuje tím, že v románě jest používáno výrazů, jež urážejí mravnost a štud v té míře, že jest možno říci, že kniha jest přepínána výrazy hrubými a triviálními; k příkladu uvádí, že použito jest celkem 119 hrubých, resp. obscenních slov, nepočítaje obměny slovesné, mezi nimi uvádí zejména tato slova: kurvy 11 ×, svinstvo 16 ×, svině 25 ×, zadnice 19 ×, smrad 5 ×, drek 3 ×, hajzl 5 ×, sračky 9 ×, moč, močůvka 3 ×, potvora 42 ×.

Obhájci obžalovaných proti návrhu na vyloučení veřejnosti se ohražují a to z toho důvodu, že nejsou zde dány předpoklady § 229 tr. ř., neboť obsah knihy není takový, aby byla zde obava, že by mohly býti ohroženy právní statky, jež ustanovení zákona má na mysli. Kromě toho poukazují obhájci též na to, že román Botostroj státním zastupitelstvím byl propuštěn, což by se jistě nestalo, kdyby jeho obsah byl takový, aby zde byl dán důvod k vyloučení veřejnosti.

Na to po tajné poradě prohlásil předseda

usnesení

že se návrhu na vyloučení veřejnosti nevyhovuje, ježto důvody v § 229 tr. ř. dány nejsou.

Na to 23. a 24. VI. je čten senátem celý Botostroj.

HRUBÉ NESROVNALOSTI ZLÍNA A BOTOSTROJE.

Především — Baťa a Zlín není v celé knize vůbec jmenován.

Šéf Botostroje má dva syny — Tomáš Baťa měl jednoho, Jan Baťa syna a několik dcer.

Jakub je synem šéfa Botostroje — žalující Jan Baťa je bratrem šéfa Tomáše Bati.

Antonín, druhý syn šéfa Botostroje — nesouhlasí.

Jakub v Botostroji, svobodný mladík — Jan Baťa tehdy už dávno ženat, otec několika dětí, zavalitější.

Jan Baťa cítí se ostatně být dotčen současně ve dvou osobách románu. I v osobě syna šéfova i v osobě samotného šéfa. Jistě právní unikum!

Dr. Gerbec nebyl nikdy a nikde znám pod jménem šéflékař. Ve Zlíně nebylo nijakých okřídlených titulů. Šéf byl ve Zlíně jen jeden a kdoví, jak by pochodil ten, kdo by si nějaký podobný titul přisvojil.

Marie Leopoldová Baťová nebyla nikdy přednostkou sociálního oddělení, nikdy ji nikdo nejmenoval „Jezulátkem“. Říkali tak ve Zlíně jedné úřednici, která byla zaměstnána v účtárně a která měla světlé vlasy, jemně zkeďfené. Zatím co paní Marie Leopoldová Baťová byla tmavovlasá a tmavooká, některak a na žádný způsob podobná nějakému „Jezulátku“.

To jsou jen některé z ukázek kardinálních rozdílů v knize a ve Zlíně.

BAŤOVI SVĚDKOVÉ A JEJICH VÝPOVĚDI.

Doc. dr. Verundě: Nepamatuje se, že by Baťa nosil košili s krátkými rukávy (jak psáno v knize). Nenabyl přesvědčení, že Jan Baťa by byl Jakub. Potvrzuje, že Jan Baťa je bratrem Tomáše Bati a nikoliv synem (jak v knize). Ani dr. Gerbec nezná jako nějakého „šéflékaře“. Neví, zda Leopoldová Baťová by byla přednostkou sociální péče. Knihu Botostroj dostal od firmy Baťa.

Pimpr Antonín: Podle líčení krajiny by poznal Zlín. Rovněž podle zařízení továrních. Jak jsem Tomáše Batu znal, vynikal zejména svojí podnikatelskou průbojností, svým temperamentem, který v případě hněvu i *ostřejších slov použití neváhal*, a podobným způsobem jest charakterisován i šéf v románě, kde jest ovšem použito nadsázky. Z té okolnosti, z hrubých výrazů ovšem nemohl čtenář souditi, že by to byl jedině Baťa, poněvadž Baťa takových výrazů *nepoužíval (!)*. Zda ještě jiná jednající osoba v románu byla míněna (některá osoba v závodě firmy Baťa existující), o tom se vyjádřiti nemohu, dojem takový jsem neměl. Syna Tomáše Bati, Tomáše Batu, znal jsem jej pouze jako hochá a myslím, že jej nelze srovnávat s Antonínem v románě uvedeném. Po přečtení románu jsem úctu k Tomáši Baťovi neztratil, ačkoliv jest vyličen tak, jaký ve skutečnosti nebyl, neboť jsem zemřelého Tomáše Batu znal.

Svědék Josef Zavrtálek udává: Ve Zlíně jsem již velmi dlouho zaměstnán. Pokud jde o Janu Batu, došel jsem k přesvědčení, že románovým Jakubem jest míněn Jan a sice z důvodů v protokole uvedených, a to zejména, že jest líčen Jakub jako ramenatý sportovec, člověk, jenž má zálibu ve strojařství. Tomáš Baťa měl jednoho syna. Jan Baťa byl již před smrtí Tomáše Bati ženat a otec rodiny. Dr. Gerbec byl znám pod svým vlastním jménem. Že by byl znám pod jménem „šéflékař“ svědkovi známo není. Paní Leopoldová Baťová — byla a je spolupracovnicí sociálního ústavu, zda byla přednostkou, nevím. Také jsem neslyšel, že by se jí říkalo „Jezulátko“.

Svědék Čekota Antonín udává: V závodech firmy Baťa jsem zaměstnán 10 let. Že se jedná o závody Baťovy, poznal jsem z obsahu knihy jednak vyli-

čením kraje, jednak, vylíčením závodu samého, organizace vnitřní, vylíčení jednotlivých budov, dílen a útavů. Pokud se týče osob, poznal jsem šéfa závodu Tomáše Baťu, jednak podle výrazu „šéf“, jak byl ve Zlíně všeobecně jmenován, a pokud jest šéf v románě, je charakterisován spíš jako v karikatuře. Paní Marie Baťová Leopoldová byla sekretářkou sociálního oddělení. Také o ní se v románu autor vyslovuje a to způsobem nechvalným, téměř nadávkou. Že by paní Baťová Leopoldová měla přezdívku „Jezulátko“, o tom jsem neslyšel. Tomáš Baťa měl vlastně Jana Baťu pod svým dohledem, posílal ho do škol, ve Zlíně i v cizině, takže se o něho jako o syna staral.

Svědék Josef Vaňhara udává: Knihu myslím jsem si opatřil od knihkupce. Ačkoliv v románě jest Jakub líčen jako syn šéfa závodu a Jan Baťa byl nevlastním bratrem, nebylo to pro mne závadou k posouzení, že pisatel míní Jana Baťu, vzhledem k popisu Jakuba, který jest shodný s popisem a postavou Jana Bati. Jan Baťa jest ovšem ženat a otcem rodiny, ale poměr let byl ten, že Jan Baťa jest mladší o 20 roků (čili syn!?).

Svědék Kristl: Tvrdí, že Dr. J. Turek, otec autorův doznal, že v knize jsou líčeny závody Baťa, zesnulý Tomáš Baťa, jakož i Jan Baťa (což, jak prohlásil opět dr. J. Turek, nikdy nikomu v životě nečekl).

Svědék Jaroněk: Poznává standartní lampy, okna, sloupy. I tržnice odpovídají. I park Štěpána Haupta se shoduje (nikde není v knize). I z toho soudí na Zlín, že pojmenování „Aničko, Haničko, mamičko“ se shoduje se způsobem řeči Tomáše Bati. (Zatím co ovšem žena Tomáše Bati se jmenuje Marie, což prý je parafráze.) Shoduje se i let do Batavie (v knize nikde).

Svědék Vavruša, farář: Líčí cestu Tomáše Bati do Vídně za války, aby zajistil dělníkům práci (nikde v knize). Také poslední tragický let Tomáše Bati je znám, (není v knize).

Dr. R. Gerbec: Z oken kabinetu vidět 100 standartních budov a 1.000 obytných domků, což se shoduje. Šéf prý léhal v balkonovém pokoji (nikde v knize). Že se jedná o T. Baťu patrně z pojmenování „Aničko, Haničko, Máničko“ (v knize není Mánička, ale mamička). Kteréhožto pojmenování užíval šéf vůči své ženě a sestře (žena se jmenovala Marie, a o sestře ani slova v knize!). Připouští, že Jan Baťa měl divokou Jakubovu hřívu (které Jan Baťa nikdy neměl).

Jak patrně vypovídali svědkové značně nepřesně — ale i kdyby vypovídali docela jinak, i kdyby třeba tvrdili, že Baťa chodil po hlavě a že se to neshoduje s tím, co autor píše v knize, nebo naopak, nic by to na věci neměnilo, rozsudek by byl stejný. Baťa si přál, aby Botostroj zmizel a proto zmizet musel. Prostě u všech těch soudních líčení tehdy se mohlo stejně dobře spát, jako hrát v kuželky. Baťa vyhrát musel.

AUTOROVI DVA SVĚDKOVÉ.

Vlastně hrdinové. Přihlásili se sami. Autor sám, jak prohlásil, nebyl by nikdy žádal někoho o tuto službu proti Batovi, protože si byl plně vědom toho, co všechno mohlo takového odvážlivce stihnout. Ostatně dokazovat, že opět vše v knize odpovídá Zlínu, bylo stejně nemožné.

Kovář František (Hodslavice): Do práce u fy. Baťa vstoupil jsem v roce 1926, byl jsem u firmy zaměstnán po dobu pět a půl roku. Zprvu jsem byl zaměstnán u betonářů, stavěla se tehdy budova č. 13. Při stavbě bylo asi 10 železářů a 16 betonářů. K dispozici měli jsme jeden jeřáb. Každý týden bylo v předpokladu postavit jedno poschodí v rozměrech $80 \times 20 \times 4$ m, mělo 12 polí. Dvě pole bylo nutno postavit za den. Železáři započali vždy svou práci o 6. hodině ráno a měli být vždy hotovi ve 12 hodin. Poněvadž však nestačili a svou práci skončili až o 4 hod. odpoledne, započali jsme my svoji práci až o této hodině a končili jsme o 2. hod. v noci. Stávalo se téměř vždy, že vedoucí neobstaral včas dostatek materialu, opožďovali jsme se. Zpožďovali jsme se i proto, že jsme nestačili práci zdolat. Poněvadž však bylo nutno týdně postavit poschodí, pracovali jsme do 2 hod. v noci. Dvě hodiny jsme spali a to na zemi v koželužně na rozkaz vedoucího. Pak jsme pracovali dále, až jsme byli hotovi. V koželužně s námi spával i vedoucí, ten nás vždy po dvou hodinách spánku budil a hnal do práce. Stalo-li se a někdo pro únavu odmítl pracovat, byl okamžitě vedoucím propuštěn s nadávkami, že je lenoch, lump, že mu nakope do řiti atd. Sám jsem byl prací vždy tak vyčerpan, že jsem sotva stál na nohou. Práci přes čas dostali jsme zaplacenou jen nadávkami. Vedoucí nás častovali takovými jmény, jakých jsem neslyšel ani jako horník v ostravských dolech, kde jsem byl zaměstnán též pět a půl roku. Ani práce tam nebyla tak vysilující. Po práci v dolech byl náležitý odpočinek u Bati ho nebylo. Když jsem byl zaměstnán při přestavbě záchodů ve 4té budově, byl jsem svědkem toho, jak správce dílny z té budovy zastavil jednoho dělníka a tázal se ho, kam jde. Když se správce od dělníka dověděl, že jde na záchod, tu se rozčílil a s nadávkami ho poslal nazpět. Když jsem pracoval na garážích, pracoval tam nějaký hoch z Dřevohostic, s elektrickou vrtačkou bez rukavic. Žádal po mistrovi gumové rukavice. Místo rukavic mu mistr sprostě vynadal. Za malou chvíli nato byl hoch zabit elektrickým proudem. Pak ovšem již k vrtačkám byly dány gumové rukavice. U betonářů jsem byl zaměstnán půl roku.

Dalším mým pracovním místem byla kotelna ve staré budově, kde jsem byl topičem. Tam se se zaměstnanci zacházelo lépe, ani přes čas se tam nepracovalo. Pracovalo se na tři směny. Tam jsem byl zaměstnán dva roky.

Po propuštění z kotelny dostal jsem se do strojírny za čističe. Čističem jsem byl tři leta. Čistil jsem od šesté hodiny ranní do deváté hodiny večerní.

Za tuto práci mi bylo nadáváno, že jsem prase. Říkalo se o nás, že jsme zdechliny a že nic neděláme. Roční slíbenou premii jsme nikdy nedostali. Po denní práci jsem býval tak unaven, že sotva jsem večer nohy vlekl. Únava se časem zvětšovala, že jsem ji sotva zmáhal. Často i v horečce jsem šel do práce, ze strachu, abych nepozbyl místa. Neboť každý, kdo byl déle nemocen než měsíc, býval propuštěn. Blíže se vyjádřím u soudu. Když jsem byl po pěti a půl roce z práce od firmy propuštěn mezi šesti sty jinými, bylo mi řečeno, že jsem sice dobrý dělník, že však propouštějí i jiné, i úředníky. — Když jsme jednou stranou vycházeli, druhou stranou byly přijímány nové čerstvé síly.

Cyril Kabuď (tehdy Nový Jičín): Do závodu fy. Bata ve Zlíně vstoupil jsem na jaře 1927. Bylo mi necelých 18 let.

Jako všichni, kteří se ucházeli o zaměstnání u Bati, tak i já začal jsem svou dráhu v obuvnické dílně v 3. budově, po předchozích přijímacích formalitách a lékařské prohlídce.

Ve škole byl jsem přidělen k lisovacímu stroji a bylo mým úkolem mimo rychlé ovládnání stroje, lisovati boty, na kterých byla již podešev avšak bez podpatku. Po několikadenním cviku byl jsem přidělen po prvé do skutečné obuvnické dílny. První otázkou nadmistra Ř. bylo: „Kolik jsi lisoval ve škole?“ Na mou odpověď, že čtyři sta, řekl mi: „Zde děláme čtyřiašedeset a nebudeš-li stačit, tak tě skopu jak financ kozu!“ Je samozřejmé, že tento rychlý vzestup nebyl možný, zejména ne tak rychle jak toho potřeboval onen nadmistr. V důsledku toho mi nadával lenochů, lumpů, volů, že ho okrádám o výdělek a že jsem zloděj. Má práce byla zhoršena tím, že můj předchůdce nebyl zproštěn práce, i když se hlásil nemocen, nýbrž až dostal patrně nějaké žaludeční křeče, při kterých zvrhoval a povrhl všechny formy, takže jsem nemohl ani čísla na nich přečísti.

Po krátkém čase byl jsem přeložen do dílny 453 ve 4. budově, kde byl tehda nadmistrem B. Tento člověk utkvěl mi v paměti opět svým špatným nakládáním s dělníky. Pamatuji se určitě na to, jak chodil za děvčaty ze šicí dílny na záchod a tam, hned potom nahlížel do klosetu, zda v něm nejsou vhozeny kousky kůže ze svršků, které dělnice při práci pokazily. Vyhrožoval, že dopadne-li takovou, okamžitě bude propuštěna z práce. A skutečně jednou tyto věci na záchodě našel — dělal ohromný rámus, kterého tam bylo stejně vždy dost. Z práce tehdy však nepustil nikoho a proto mám za to, že si kousky svršků na záchodě zamazal sám, aby mohl dělnictvo jen ještě víc prohánět.

Téměř každým týdnem zvětšovalo se tempo konverů, tím také přibývalo víc a více vadné obuvi. Byly stanoveny pokuty, z nichž nejmenší byla Kč 4.—. Dělník však zodpovídal i za vadu, kterou sám neudělal, kterou při takovém tempu pracovním nemohl, byť i byl odborníkem, postřehnouti. Stalo se, že

jsem vydělal 360 Kč týdně a z toho téměř polovina byla mi stržena na vadnou obuv.

Mimo vedení dílny a práce v ní zaměstnávali se mistři a nadmistři pod záštitou zdokonalení práce, popuzováním dělníků mezi sebou, setím mezi ně nesvarů jen, aby každý svého předcházejícího dělníka honil do závratného tempa pracovního.

Nadávka: „kurvo pohni“ stala se běžnou a co nejhoršího, že p. mistři a nadmistři se nikterak neštíteli těmito nadávkami častovati dělnictvo, ba i ženy.

Nejvíce snad dovedly Baťovy závody klamat veřejnost okázalým slavením svátku Práce — 1. máje. Již předem sepisovalo se v dílnách, kdo se zúčastní oslav a kolik rodinných příslušníků neb přátel na tyto oslavy s sebou přivede. Neštíteli se vyhrožovati, že kdo nebude v průvodu na 1. máje, nemusí již do práce chodit.

Pak se závody chvástaly desetitisícovými průvody a Bůh ví čím, ale nikde se nezmiňují o tom, jak nízkých a hanebných prostředků použily k tomu, aby jich tolik dohromady schnaly. Některé také nachytali na jídlo zdarma.

A zrovna podobným způsobem šálena se veřejnost, když byla připuštěna do závodu jako exkurse. Pokud vím, za mého pobytu ve Zlíně, vodily se exkurse pouze po některých dílnách, kde za tím účelem byl zjedнан předem vzorný pořádek a každému přikázáno, aby se vesele tvářil. V tu dobu, co exkurse procházela dílnou, konvery nejely nikdy tempem přes 2.000 a nikdy nehořela nad nimi červená světla. Takto provedený divák odnášel si skutečně dojem o ideální práci a dělník po tu chvíli, než exkurse přešla, napřimil trochu ta svá záda, ale jakmile exkurse zmizela, zmizel vynucený úsměv a nastal opět křik, nadávky a všeobecný „bordel“. Tohoto slova užívalo se více než soli.

Je také pravdou, že se v závodech pracovalo přesčas bez jakékoliv odměny.

Po roce práce jako lisovač, počal jsem pociťovati celkovou slabost a bolesti na prsou a žádal jsem proto o přeložení k jiné práci. Byl jsem však na svou prosbu nadmistrem i správcem hrubě odbyt a poukázán na „bránu“.

Když se má choroba zhoršila tak daleko, že jsem počal při silnějším kašlání plivati krev, hlásil jsem se nemocen. Žil jsem v lékařském ošetření asi 3 týdny, pak uznán zdrav a opět jsem pracoval jako lisovač. Když jsem žádal lékaře, aby mi byla přidělena jiná práce, byl jsem odmítnut. A když jsem o to požádal p. Kováře, tehdejšího vedoucího osobního oddělení, řekl mi, že nechce-li se mi pracovat, mohu jít za bránu.

Takto nemocen nemohl jsem déle zůstat v závodě. Dal jsem proto řádnou výpověď a továrnu opustil. Dostalo se mi na odchodnou vysvědčení, ve kterém stojí, že na vlastní žádost jsem propuštěn a že *zdráv* a řádně vyplacen odcházím.

TISK O BOTOSTROJI.

Celkem vyšlo o Botostroji na 300 různých pojednání, článků a zpráv. Tisk, pokud Baťa nezakročil u obchodního vedení novin (odepřením inserce), se vesměs bezvýhradně postavil za věc Botostroje. Až ovšem na časopisy jako Polední list, Venkov, Pražský večerník a pod., tedy tisk vyslovené reakční, fašistický, protilidový.

BAŤŮV ČASOPIS ZLÍN (1933).

Kniha urážející živé i mrtvé. Bohumil Janda, nakladatel Sfinx, vydal knihu „Botostroj“, na jejíž obálce uvádí, že „jejím hrdinou je český Ford a jeho roboti“. Kdo až dosud knihu přečetl a znal Tomáše Baťu, trne hrůzou a hnusem, koho kniha svému čtenáři ukazuje jako Tomáše Baťu. Líčí tu netvora, urážejícího systematicky všechny své spolupracovníky, svou ženu, svého syna a svrhující je do takového kalu a špíny výrazů, jakých není schopen ani notorický alkoholik. Kniha se však nezastavuje jen u hanobení zemřelého chefa. Uráží přímo s pathologickou rafinovaností nynějšího chefa závodů, chefova syna, jeho matku a celou řadu lidí, jimž spílá v nejpustších nadávkách, jaké neslyšet v té míře ani v nejhorších kořalnách. Kniha, jež má 310 stran, obsahuje přes 1500 takových hrubých nadávek. Lékaři, kteří ji četli, jsou toho mínění, že jde o výplod člověka duševně pathologického, se sklony ke kaprolalii.

Nakladatel, pan Janda, na otázku, proč vydal knihu, skandalisující Tomáše Baťu a naši práci, řekl, že proto, aby vydělal peníze, protože na knihách hodnotného a kulturního významu se prodělává. Je proto přímo krvavým výsměchem pojmu kultury a umění velký článek jistého, pražského listu, který tuto knihu, vydanou z takových důvodů a napsanou osobností s pathologickými sklony v ní se projevujícími, doporučuje v kulturní hlídce.

VENKOV (1933).

Zabavení pamfletu skandalisujícího Baťovy závody. Nakladatel Janda vydal knihu „Botostroj“ již uvádí jako román, jehož hrdinou je český Ford a jeho roboti. V knize mající 310 stran, se vyskytuje na 1500 nejhrubších vulgárních výrazů, mezi nimiž slova jako prase, svině, žrádlo, zadnice patří k nejběžnějším. Děj je přivěšen k osobnostem Baťových závodů. Fakt je, že kniha, napsaná autorem anonymem, jehož pathologická záliba v koprolalii je zřejmá, má povahu skandalisující. Osoby, které kniha skandalisuje, podaly proto na nakladatele a autora žalobu pro urážku nácti a náhradu škody a žádaly zabavení pamfletu. Krajský trestní soud pražský, u něhož žaloba byla podána, zabavení knihy potvrdil a další rozšiřování pamfletu zakázal.

Stejnou zprávu, zřejmě dodanou Zlínem otiskl Pražský večerník a Národní Politika.

PRÁVO LIDU (1933).

A. M. Piša: Román o průmyslové racionalisaci. Jest svědectvím autorovy objektivity, že ukázal, jak tento surový a spílající „básník spěchu a filosof odvahy“ bičuje také sám sebe, jak sám v sobě potlačuje vše lidské, jak strádá tím, že hmota vzdoruje jeho diktátu a skutečnost kulhá za letem jeho myšlenky; jak sám se spaluje posedlostí svého titanství....

Odhalit hrůzu průmyslové racionalisace, nechť se maskovala sebe humánněji — toť záslužná tendence Svatoplukova románu. Ač autor výslovně podotkl, že jeho kniha je „z pomyslné říše“ a že v ní „úplně a do slova odpovídá realitě jen problém“, který je vskutku „z nejvážnějších problémů doby“ — dala firma Bata, jak známo, Svatoplukův román soudně obstarat. Je to krok, který udivuje. Je sice pravda, že čtenáře stále provází pocit, že román mří na zlínský podnik a že jej staví do světla nejnepříznivějšího. Ale při dostatečném sebevědomí a čistém svědomí se přece snese nepřátelský soud tím spíše, čím je nespravedlivější, neboť jej lze tím vítězněji porazit věcnými argumenty a doklady o pravdivé podobě skutečnosti. Ale takovýmto způsobem umlčovat odpůrců kritiku — tím si napadený sám připravuje nevýhodné postavení před veřejností.

Naše kulturní veřejnost stojí v tomto případě znovu před otázkou umělecké volnosti a svobodné kritiky. Otázkou zásadní vůbec a v demokracii zvláště!

BAŤŮV ČASOPIS „ZLÍN“ (1933).

Úpadková literatura a její šířitelé. Stal se následující příklad. Někdo, mající zvláštní, podle úsudku lékařů patologickou zálibu ve sprostých výrazech a přízemních pudech, vypůjčil si náš závod, Tomáše Baťu, a řadu lidí a pod zorným úhlem těchto svých základních vlastností napsal knihu, nazvanou „Botostroj“.

Jsou v této knize strany, jež vyhlížejí, jakoby se otevřela záchodní žumpa a zaplavila čtenáře, že tento se přímo dusí nevolí a hnusem nad tím, jací netvorové se tu kroutí a plazí v tom BOTOSTROJI, o němž podává zprávu autor.

Postižení, které kniha uráží, uchýlili se k jedinému možnému prostředku, který zákon člověku poskytuje, aby mohl obhájit svou čest: podali na nakladatele a anonymního autora žalobu.

Za této situace uveřejnil literární kritik „Práva Lidu“ A. M. P. (Piša) v literární části článek, jenž vidí v anonymním pampfletu práci „záslužné tendence“, neboť prý chce „odhalit hrůzu průmyslové racionalisace, nechť se maskovala sebe humánněji“.

Stanovisko „Práva Lidu“, jež Pišův dlouhý článek uveřejnilo, nás vede k tomu, abychom záležitosti BOTOSTROJE se zabývali také zde. „Kdo mlčí — souhlasí“, prohlásili Římané ve svém právním citění již před tisíciletím o pomluvách a urážkách. Souhlasit s urážkami a pomlouvami své vlastní osoby a svých činů může jen člověk zbabělý nebo nečestný. Anebo vinník, ten, kdo se musí obávat, aby obranou ještě více neupozornil na svou vinu. Člověk poctivý, jednající poctivě a lidsky správně je povinen použití všech prostředků, jež mu zákony, vybudované na ochranu cti, poskytují, aby svou čest hájil.

Takový výklad demokracie, který by umožňoval — pod záminkou „svobodné kritiky“ a „umělecké volnosti“ volně roztrhati čest člověka, znamená představovat si demokracii jako indickou džungli, v níž každý dravec má možnost roztrhati toho, kdo je obrácen zády a útok nečeká.

„Naše kulturní veřejnost“ stojí vskutku před otázkou: je lepší anarchický pořádek, v němž se otázky cti vyřizovaly pěstí a v němž literární urážky se řešily souboji a bičem, anebo ten, kdy se řešení ponechává soudu?

Je pravda, že soud není nejdokonalejší místo na vyřizování urážek na cti tiskem a knihou. Nejvyšším soudcem, stíhajícím tyto urážky, by měl být člověk, v jehož ruce leží rozhodnutí o tom, budou-li urážky rozšířeny nebo ne. On především to také je, který má na rozšíření těchto urážek největší vinu. Tímto člověkem je však i ten, kdo má intelektuální, právní, nebo skutečnou moc dát urážku do tisku. Dále ten, kdo ji schvaluje a šíří jako „literární kritik“ u vědomí svého jakéhosi nadčlověčího práva na „svobodu“, jež ho opravňuje dělat vše, co se mu zlíbí.

LUMÍR (1934).

K. Sezima: Pseudonyma T. Svatopluka „Botostroj“... vtělil do tohoto originálního děje spisovatel nějaké své osobní poznatky? Nepochybně, neboť bez empirie není literatury ani nejpapírovější. Rozhodně to však nejsou zkušenosti z jediného závodu a sotva také jen z podniků domácích. „Vysnil si českého Forda“, jak dozrává v předmluvě. Básník nemůže a nesmí tvořit ze vzduchu. Má předlohy. Ale podává *synthesu* jednotlivých zjevů, zkušeností snad i dokumentárních, ale docelených a umocněných obrazností... Tak došlo tuším k slovesnému útvaru rázu „Botostroje“. Théma působilo sensačně. Pamflet? Parodie, šitá komus přímo na tělo? — Také básnická msta ovšem dala literatuře nejednou dílo trvalé hodnoty, i třeba klásti na ni jiná měřítká než úzkoprse občanské a moralistní. Avšak román T. Svatoplukův je zrovna na ni příliš bezelstný a přímočaře, jednostranně do absurda vyhnáný. Nenávidí, ale jistě více myšlenku, než osoby.

Autor je v jádře příliš poeticky vyvinut, aby se chtěl nechtěl nepoklonil

hlavní figuře, šéfovi gigantického podniku. Obdařil jej rysy tak velkolepými, že je schopen navodit silnou básnickou emoci...

Učinil-li romanopisec neúprosného karabáčníka tvrdým i k sobě a stejně nelítostným také k svým nejbližším, ukázal nejpfesvědčivěji, že pohnutky jeho, i když přestřelují v důsledcích, byly nadosobního řádu; bylo by takofka nadbytečnou samolibostí, vztahovat posláni jeho díla jen na určitou adresu.

NAŠE DOBA (1934).

E. Svoboda: — Ta kniha je psána v pravém smyslu slova krví. Pokládáte-li za umění, vyjádřit způsobem prostým, jako ze dřeva řezaným a svou upřímnou pravdivostí uchvacujícím to, co hoří v srdci, čím bolí hlava až k prasknutí, co celou bytostí člověka přímo tělesně otfásá, co jako naléhavá otázka marně prahnoucí po odpovědi plní duši zoufalstvím a křičí nahoru k hluché hloubce nebes: pak je to dílo umělecké v nejhlubším smyslu slova.

BOTOSTROJ od T. Svatopluka, vzrušující symfonie na základním motivu strokové civilisace, vyšel v Praze. Ale nesmí do rukou čtenářstva, protože narazil na nepochopení a na pošetilou hypochondrii ohromného podniku, jehož žulovou tvrzí nemůže ani trochu otfást umělecké dílo, tak hluboce lidské, tak daleko vzdálené všeho, co by se mohlo nazvat agitací. Je-li pravda, co líčí, poučte se a opravte omyly. Není-li to pravda — proč se bojíte? — — —

„TVORBA“ (1934).

Spor o „Botostroj“. Jak známo, je Turkův „Botostroj“ sociálním románem, ve kterém jsou vyličeny poměry zracionalisované továrny na obuv a autor do této knihy pojal mnohé zkušenosti, které jako bývalý zaměstnanec v Baťových závodech získal. Ačkoliv tedy kniha literární formou zpracovává určitou sociální skutečnost, zůstává jen a jen sociálním románem, zpracovaným methodou, jež dosud nebyla upírána žádnému spisovateli. Proto požadavek právních zástupců žalujících, aby kniha byla zničena, je reakčním projevem, který se dotýká samé svobody uměleckého tvoření a je nutno vysloviti proti němu co nejostřejší protest, neboť o kvalitě literárního díla může býti rozhodnuto jen literárními odborníky.

REVUE D. P. (1934).

Na podzim minulého roku vyšla ve Sfinx kniha T. Svatopluka pod názvem Botostroj. Nebylo těžké se domyslit i velmi povrchnímu čtenáři, že jde o Baťovy tovární podniky. Firma Baťa také pokud mohla nejrychleji, dala knihu zabavit, čímž vzbudila o ni nesmírný zájem, takže výtisky se přepílacejí jako

vzácná bibliografie. To je ostatně zjev známý a nebylo by třeba se o něm šířit. Botostroj je však kniha, jakých u nás nebylo napsáno mnoho, a nebylo by dobře, kdyby se přes ni přešlo k dennímu pořádku.

NÁRODNÍ OSVOBOZENÍ (1933).

— Je to časová prosa, jež má hodně životní empirie a jež dovede vyvolat otřes hrůzy nad zpotvořením lidského života a mechanisací a smerikanisací.

(G.)

BATŮV ZLÍN (1933).

A. Rolný, továrník oděvů: A po přečtení knihy mi zůstal z přečteného hrozně nepříjemný dojem — snad ten autor prostě si ohřál svou polívčičku a svých znalostí osob a dějiště užil záporně, místo aby vytvořil kladné hodnoty. Můj hrozný dojem se však obrací jinam. Kde byli po 18 měsíců naši spisovatelé, naši autoři, naši myšlenkoví vůdci, kteří dovedli vždy promluvit, když bylo potřeba, z duší a do duší lidu? Je to možné, aby v jedenáctimilionovém národě se nenašel ani jeden, který by lidovým románem zhodnotil a vypsál život a dílo muže, který tolik převyšoval své okolí, jako nikdo z našeho národa před námi za celá staletí... Mohla to být sensace, ale kladná sensace!

ČIN (1934).

Josef Hora: Zkrátka a dobře Botostroj byl vzat z rukou nakladatele a piší-li tu a tam kritici, piší zatím do vzduchu. Je to škoda. Firma Baťova, jež dala Botostroj zavést do karantény, je ohromný průmyslový gigant, který se nebojí žádné konkurence na světě a roznáší slávu českých bot do všech světadílů. Zkrotila konkurenci, zkrotila dělnické odborové organizace, má respekt u státu jako největší poplatník, je předmětem pozornosti sociologů a národních hospodářů, kteří, ať jsou jakéhokoli směru, pozorují s respektem její rozmach, její výrobní i pedagogické metody. A najednou se tato firma ulekla románu, nazvaného Botostroj a místo, aby nechala veřejnost samu pronést svůj úsudek o románu neznámého literárního začátečníka, zavolala si proti němu na pomoc policii. Docela podle přísloví „principiis obsta“, čili „has hned, jak se začne čoudit“.

Je to škoda a je to malý doklad, jak i velcí a mocní jsou u nás plni nedůvěry v svoje dílo, domnívají-li se, že ubohá literární myš by mohla podkopat mravní úvěr betonového obra.

A pak tedy pište romány z ovzduší českého velkokapitalismu! Jinde se takových románů napíše tucty, a piší se přímo na tělo jistým zjevům. Nikoho nenapadne je zabavovati. Mistři průmyslu a peněžnictví stojí tam nad těmi,

posudků literární kritiky, zabývající se literární analysou knihy a současně uvádí, že vyšla asi v 15 časopisech kritika zamítavá, psaná zřejmě tímž perem nepřítelů vzdáleným od fy. Bata. Tedy dvojí taktika, směřující k tomu, aby firma se leskla tak, jako její výrobky. Spisovatel se pokusil se zachováním všech pravidel opatrnosti vylíčiti v románě racionalisovanou výrobu bot. Chtěl jen sebrat fakta, nedělaje závěrů, chtěl se pokusit o snesení předpokladů a probádání určitých skutečností tohoto světa. Jeho dílo, pokud se nepodařilo ho ihned rozprodat, neleží zatím ještě na hranici — ale pod uzávěrkou zálohy, kterou firma Bata složila na výlohy, vzniklé se zabavením, a event. zničením knihy. — Pravda došla k censorovi. Tak skončil pokus o první předpoklady toho, aby se lidé zbavili nesvobody kapitalistické racionalisace, t. j., dověděli se fakta, z nichž může vzejít vědecká pravda o této nesvobodě a její překonání. Stalo se to zrovna ve dnech, kdy se ve sloupovém sále moskevského odborového domu skončil sjezd sovětských spisovatelů, zabývajících se ne už problémy, jak vysvobodit lidi ze strašlivých nesvobod kapitalistického vykořisťování, ale úporně hledající pravdu o skutečnosti nesvobod, vyplývajících z budování socialismu a ležících ještě v cestě beztržní společnosti nejsvobodnějších lidí. Zde, v kapitalismu, není již svobody, kromě svobody vykořisťování.

fn,

